

A tapolcai Rómer Flóris Honismereti Szakköréről

Az iskolai honismereti műhelymunka területéről kívánok szólni.¹ Mondanivalómat a tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum keretén belül, helyileg pedig a tapolcai Batsányi János Gimnáziumban működő *Rómer Flóris Középiskolai Honismereti Szakkör* munkájának tapasztalataira alapozom. A szakkör tagsága a történelem és a helytörténet iránt fokozottan érdeklődő tapolcai középiskolásokból, illetve volt középiskolásokból – főiskolai, egyetemi hallgatókból – kerül ki. A szakköri munkában az általános helytörténeti témák mellett erőteljes régészeti és hadtörténeti jellegű tendencia mutatkozik a szakköri tagság és vezetőség speciális érdeklődésének köszönhetően. A szakkör a városnak és környékének múltját kutatja, ezt kívánja a lehető legalaposabban megismerni.

Méltán nevezhető ez hasznos tevékenységnek, hiszen napjaink tetemes mennyiségű középiskolai történelmi tananyaga vajmi kevés módot és lehetőséget nyújt a szaktanároknak megdiákoknak arra, hogy a különböző történelmi korok országos esemény- és politikatörténeti mozzanatait a helyi párhuzamok figyelembevételével vizsgálják. Pedig a letűnt korok történelme úgy válik igazán élővé, gondolatilag átélhetővé, ha helytörténeti momentumok is beépülnek az úgynevezett törzanyag részekbe. Éppen ezért mindenütt, minden iskolában és közművelődési intézményben fokozottabb támogatásra érdemesek a honismereti, helytörténeti körök, hiszen olyan kulturális missziót teljesítenek, amellyel az eljövendő időszak felnövő generációit oltják be a lakóhely és a hon ismeretének, szeretetének nemes érzelmével. Mindezzel egyidejűleg kifejezik utólagos tiszteletüket és nagyrabecsülésüket az elmúlt századok egykori helybéli lakosai, teljesítményük, szellemi és anyagi hagyatékuk iránt. Létléggyen szó akár egy hajdanvolt egyszerű helyi iparosmesterről, akár fényes karriert befutó politikusról, katonáról.

A tapolcai gimnáziumban tanuló diákok közül már eleve sokan érkeztek és érkeznek a szűkebb értelemben vett hon szeretetével és az iránta való elkötelezettséggel felvértezve, a Reindl Erzsébet tanítónő által immár második évtizede nagy sikerrel működtetett általános iskolai honismereti szakköri munkának köszönhetően.

A gimnáziumi honismereti szakkör is jelentős és példaértékű előzmények nyomán működik napjainkban. Igazi, úgymond nagy tanáregyéniségek voltak az előttünk járók. Az 1970-es években Töröcsik Zoltán tanár vezette a szakkört, amely nagyszabású, főleg néprajzi és régészeti profilú helytörténeti gyűjteményt hozott létre. Ez regionális viszonylatban egyedülálló volt. Az iskolavezetéssel egyetértésben egy állandó gimnáziumi kiállítás volt látható az erre a célra berendezett tanteremben, mégpedig az iskolaépület reprezentatív központjában. Az intenzív honismereti munka az 1980-as években Czuczor Sándor tanár vezetésével folytatódott. Ekkor kerültek megrendezésre az emlékezetes középiskolai honismereti táborok (1983 Bakonyoszlop, 1984–1985 Tapolca). A helytörténeti gyűjtőmunka folytatása mellett a szakkör tagsága kivette a részét – 1984–1989 között – a tapolcai Templomdombon és a Szent György-hegyen folyó régészeti ásatásokból. Ugyanezekben az években a szakkör gimnazistái több helytörténeti vonatkozású versenyen és pályázaton vettek részt – szép eredményekkel (Ki miben tudós?, Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny, „Lyka Károly” Országos Középiskolai Művészettörténeti Verseny, A Rákóczi-szabadságharc és a Rákócziak emlékezte a néphagyományban stb.)

A szakkör 1991 óta vezetésemmel folytatja működését. Ugyanebben az évben vettük fel a Rómer Flóris Középiskolai Honismereti Szakkör nevet, a híres bencés pap-tanár, a magyarországi régészet megalapítója, volt 1848/49-es honvéd utász főhadnagy emlékére, aki az 1860-as években Tapolcán és környékén is folytatott régészeti kutatásokat. Az 1991-ben újjáalakult szakkör első tagjai közül, mint szombathelyi tanárképző főiskolások és egyetemisták, ma többen visszajárnak még a foglalkozásokra. Sőt közülük ma már többen gyakorló történelemta-

¹ Előadasként elhangzott Tapolcán, a IV. Országos Diák Honismereti Konferencián, 1999. szeptember 24-én. (Szerk.)

nároként plántálják a szűkebb pátria szeretetének fontosságát napjaink iskolásainak lelkébe. A szakkör 1991–1996 között a gimnázium keretében működött, 1996 óta a Városi Könyvtár és Múzeum kebelében, de a foglalkozásoknak és a szakköri gyűjteményeknek továbbra is a gimnázium ad otthont és jelenleg is ott működik heti egy foglalkozással.

A szakköri munka két részre oszlik: elméletre és gyakorlatra.

Az elméleten belül évente párhuzamosan *tematikus előadássorozatokra* kerül sor szűkebb pátriánkkal és szélesebb körben értelmezett országismereti témákkal foglalkozva, diáképes előadások módszerével. Néhány példa a témakörökből: Régészeti ásatások Tapolcán 1984–1991 között; Ismeretlen középkori kolostor maradványai a Szent-György hegyen; A rómaiak Tapolcán; Tapolca három vára; Tapolca elpusztult középkori temploma, a Szent Miklós rotunda; A Boldogságos Szűz városi plébániatemplom és a hozzá tartozó középkori temető régészeti kutatása stb.

Tapolca város környékének történetéből:

Elpusztult középkori falvak és templomok a Tapolcai-medencében; Alsócsobánc mezőváros és ma látható emlékei; Középkori kolostorok a Tapolcai-medencében; Környékünk várai; A kelták és a rómaiak Tapolca környékén stb.

Az országismereti – ezen belül a régi Magyarország tájaira vonatkozó diáképes előadássorozatból néhány példa: A Mecsek és vidékének műemlékei és természeti látnivalói; A Zempléni-hegység; A Pilis és a Dunakanyar középkori műemlékei; Várak a Cserhátban; Középkori műemlékek a Budai-hegységben; Zsigmond király kori várak az Al-Duna mentén Zimonytól Galambócig; Felvidéki várak Zólyom és Körmöcbánya táján; A Szepesség műemlékei stb.

A gyakorlati foglalkozások két fő tevékenységcsoportba oszthatók: régészeti jellegű gyűjtések és a II. világháborús repülőgéproncsok kutatása.

1991–1996 között csoportos *terepbejárásokat és felszíni gyűjtéseket végeztünk a Tapolcai-medence területén*: erdők, szántóföldek, forrás- és patakmedrek átfésülésével, eközben folyamatos szóbeli konzultációkat folytattunk a megyei múzeum régészeivel (Perémi Ágota – népvándorlások, Regénye Judit – őskor, Rainer Pál – középkor), mialatt számos új felfedezést tettünk. Sok településnyomot találtunk a legkülönbébb régészeti korszakokból, az újkőkori, ún. „Lengyeli kultúra” időszakától a késő török korig bezárólag. Így például sikeresen lokalizáltuk a középkori Győr falut, az Eger-völgy tapolcai-medencei torkolatában, továbbá számos síkvidéki és hegyi telepet beazonosítottunk a késő bronzkor urnamezős kultúrájú népének korából. Mindemellett régészeti ásatásokat is látogattunk. Éveken át nagy figyelemmel kísértük és rendszeresen meglátogattuk a szigligeti várban a ’90-es évek eleje óta folyó régészeti feltárásokat. Eljutottunk Nemesvámos-Balácapusztára is, ahol római kori ásatásokat volt szerencsénk élőben látni.

A régészeti jellegű munkánk közül a következő három az, amit a legjelentősebb sikernek érzünk:

– A korabeli várkapitányi levelezési emlékek és Dénes József szombathelyi régész útmutatásai alapján megtaláltuk a hegyesdi várat, 1562 tavaszán a törököktől visszafoglaló egyesült dunántúli végvári és nemesi haderő megerősített ostromtáborának felszíni maradványait.

– Három évi munkával elkészítettük a hegyesdi halastó vizének mélyén rejtőző terjedelmes római kori vívalépulet felmérését és alaprajzát. A munkát megnehezítette, hogy az építészeti maradványokról csak minden ősszel egy rövid időre csapolják le a tó vizét.

– Elkészítettük a híres almádi bencés apátság felmérését és alaprajzát Monostorapáti község határában. E felmérésünk eredményei azóta már publikálásra is kerültek, nevezetesen a Hajnal István Kör gondozásában megjelent „Előadások az Eger-völgye településeinek történetéből” című kötetben 1996-ban, azon belül pedig Rainer Pál: Az Eger-völgye középkori települései című tanulmányának keretében.

Szakköri kutatótevékenységünk másik nagy területe a *második világháború lakóhelyünk környékén fellelhető emlékeinek gyűjtése*, ezen belül pedig főként az 1944/45. évi légiháború tárgyi emlékeire koncentrálna. A lezuhant repülőgépek szántásokban, erdőkben, vizekben rejtőző roncsmaradványait az egykori szemtanúkkal együtt kutatjuk fel, térképezzük és dokumentáljuk. Mindezidáig a Balaton-felvidék és a Déli-Bakony területét véve alapul mintegy húsz II.

világháborús amerikai, angol, orosz, német és magyar repülőgép roncsait, illetve lezuhanási helyét sikerült megjelölnünk.

Néhány az eredményeink közül, amelyekre a legbüszkébbek vagyunk. Megtaláltuk az 1944. június 30-án Szigligetnél és Vállusnál lezuhant USA B-24 „Liberátor” bombázógépek még meglévő roncsait. Az előbbit Karnay Ernő magyar vadászpilóta hadnagy, az utóbbit pedig Bejczy József főhadnagy lőtte le. 1992 és 1994 között tavaszi, nyári és őszi kutatótáborokat rendeztünk, amelyek során 1992 nyarán Tapolcától északra egy orosz vadászgép, 1993 tavaszán a Dél-Bakonyban egy USA vadászgép (Leo Alston főhadnagy), a nyár folyamán ugyanitt még egy USA vadászgép (Robinson Emores hadnagy) kevéske maradványait találtuk meg. Az utóbbi két repülőgép legyőzői is magyar vadászpilóták voltak, nevezetesen Forró Pál hadnagy és Skulka Zoltán szakaszvezető. 1994 őszén pedig Balatonalmádinál megtaláltuk annak az USA vadászgépnek a lezuhanási helyét és némi maradványát, amelyet 1945 elején Peter Esser Luftwaffe főzászlós lőtt le. Felszíni – főleg erdei avarátfésülést jelentő – kutatásainknak ezek a legfontosabb leletei. Adatgyűjtéseink során tudomást szereztünk két eddig nem ismert háborús repülőroncsról is, amelyek a Balaton medrében – pihennek Szigliget térségében.

Az adatgyűjtő munkánk során nagy hangsúlyt helyeztünk és helyezünk II. világháborús katonasírok kérdésére is. A Tapolcai-medence területén számos jelöletlen és mára elfelejtődött magyar, német és orosz katonasírt, illetve tömegsírt sikerült lokalizálnunk.

A nyári szakköri tevékenységünk területéről az úgynevezett „Honmegismerő túrák” minden szakköri tag számára a legemlékezetesebb élmények. 1994 nyarától – a hon megismerésének fogalmát a lehető legszélesebben értelmezve – *hátizsákos gyalogtúrákra indultunk a régi Magyarországon egykori tájaira*. 1994-ben a Sebes-Körös révi szorosán áthaladva a Kalotaszeg kistájai közül az Alszeget, Felszeget és a Nádas mentét gyalogoltuk végig Magyarbikal, Farnas, Váralmás, Kispetri, Sztána, Körösfő, Magyargyerőmonostor, Magyarvalkó, Kis- és Nagykapus, Mákófalva, Nádasdaróc, Bogártelke és Magyarvista érintésével. 1995 nyarán Székelyföld, Csík és Gyergyó következett, amely során a Tusnád feletti Szent Anna-tótól egy hét alatt gyalogosan értünk el a Békás-szorosban levő Gyilkos-tóhoz, útközben megmászva az 1792 m magas Nagy-Hagymás csúcsot. Útközben festői csíki falvakon haladtunk végig – Kozmás, Szentsimon, Szentgyörgy, Menaság, Csicsó, Mádéfalva, Karcfalva –, majd Balánbánya és Gyergyószentmiklós útvonalon. 1996-ban a Nyitrai-medence peremhegyeibe indultunk az Inóc, Zobor, a Madaras és a Strázsoi-hegység várainak földjére, végigjárva Nagytapolcsány, Zayugróc, Appony, Saskó, Kesellők, Revistye és Hrussov várait. A szakkör tagjai számára a legtöbb esetben sikerült az útiköltséget különböző városi és megyei pályázatok révén biztosítani.

Befejezésül néhány szó a középiskolai honismereti tevékenység úgynevezett kapcsolódási lehetőségeiről. Miben is rejlik e tevékenységi kör fontossága? Optimális esetben a szakkörön szerzett helytörténeti és történeti ismeretek kiegészítik a tanórákon elsajátított és a törzsanyagra épülő történelmi tudást. Hiányzó helytörténeti tankönyvek, illetve olvasókönyvek esetén a diákok megismerhetik az ókori, középkori, kora újkori és újkori történelmi események helyi következményeit és kísérőjelenségeit.

A szakköri munka során szerzett ismeretek és élmények minden körülmények között a tanulók lelki és szellemi épülését szolgálják. Különösen nagy hangsúlyt kap ez, ha az egyes diákok ősei is már az adott tájon vagy országrészben éltek, hiszen azzal, hogy a táj múltjával foglalkozik valaki, egyben az ősei előtt is tiszteletét fejezi ki.

A honismereti-helytörténeti munka kapcsolódási lehetőségeinek legfontosabb színterei az OKTV versenyek. Évek óta megfigyelhető tendencia, hogy a kiírt átlagosan három dolgozat cím közül az egyik legtöbbször helytörténeti vonatkozású. Néhány példa: Az infrastruktúra fejlődése lakóhelyemen a vasút megjelenésétől napjainkig – 1994; A Millennium megünneplése városomban – 1995; Régi foglalkozások és mesterségek nyomában lakóhelyemen – 1996; Az Árpád-kor emlékei lakóhelyemen – 1999.

A Rómer Flóris Középiskolai Honismereti Szakkör tagjai közül 1994-ben és 1995-ben Kovács Edina, 1996-ban pedig Décsey Sándor vett részt szép eredménnyel az OKTV-n.

Az egyéb kapcsolódási lehetőségek sorába pedig a különböző városi, megyei és országos pályázatok tartoznak, amelyek szintén állandó részét képezték és képezik szakkörünk mindennapi munkájának. Íme tehát egy változat a középiskolai honismereti munkára és a kapcsolódási lehetőségekre.

Hangodi László